

Δεοντολογικές
αρχές της
ενσωματωμένης
συμβουλευτικής

Δεοντολογικές αρχές της συμβουλευτικής

- Η συμβουλευτική σχέση απαιτεί συνεχή επαγρύπνηση για τα ζητήματα δεοντολογίας.
- Τα ζητήματα που άπτονται της δεοντολογίας και της ηθικής στη συμβουλευτική δεν έχουν διερευνηθεί εκτενώς.
- Οι επαγγελματικές ενώσεις συμβουλευτικής έχουν δημιουργήσει η καθεμία τον δικό της κώδικα δεοντολογίας ο οποίος περιγράφει τους κανόνες συμπεριφοράς των επαγγελματιών που ασχολούνται με το πεδίο.

Δεοντολογικές αρχές της συμβουλευτικής

Ηθικά και δεοντολογικά διλήμματα στην Συμβουλευτική:
Πρόκληση για τους επαγγελματίες

Συχνά ανακύπτουν ξαφνικά και στο πλαίσιο μιας κατάστασης κατά την οποία δεν επιτρέπεται από άλλους συναδέλφους η πρόσβαση στο ίδιο εύρος πληροφοριών γύρω από τον πελάτη

Η λανθασμένη διαχείριση ενός δεοντολογικού ζητήματος μπορεί να υπονομεύσει τη συμβουλευτική σχέση

Βασικές δεοντολογικές αρχές

Karen kitchener (1984 όπ. αναφ. McLeod & McLeod, 2020, σελ.174): Η δεοντολογική λήψη αποφάσεων σε οποιαδήποτε κατάσταση συμβουλευτικής πρέπει να βασίζεται σε πέντε θεμελιώδεις ηθικές κατασκευές:

- Αυτονομία
- Μη πρόκληση βλάβης
- Πρόκληση ωφέλειας
- Δικαιοσύνη
- Πίστη

Βασικές δεοντολογικές αρχές

Η εφαρμογή αυτών των αρχών συνήθως επικεντρώνεται σε ορισμένα βασικά πεδία:

- εργασία στο πλαίσιο του νόμου
- διαπραγμάτευση για επίτευξη συγκατάθεσης κατόπιν ενημέρωσης
- ικανότητα (επίγνωση των ορίων κάθε συμβούλου)
- εχεμύθεια
- εξέταση των διπλών σχέσεων
- ευαισθησία απέναντι στις πολιτισμικές διαφορές από δεοντολογική σκοπιά
- αντιμετώπιση των κινδύνων και της βλάβης προς τον εαυτό
- χρήση της σωματικής επαφής

Εργασία στο πλαίσιο του Νόμου

Το νομικό σύστημα καθορίζει συγκεκριμένους τομείς της συμπεριφοράς και θέτει περιορισμούς.

Εχεμύθεια: Οι σύμβουλοι καλούνται να ιεραρχήσουν το ευρύτερο κοινωνικό καλό, όπως αντιπροσωπεύεται από το νομικό σύστημα, πάνω από τη δέσμευση που έχουν απέναντι στον πελάτη τους

Εργασία στο πλαίσιο του νόμου

- *Καθήκον φροντίδας*: αναφέρεται σε καταστάσεις όπου υπάρχει κίνδυνος να υποστεί βλάβη είτε ο πελάτης (αυτοτραυματισμός, αυτοκτονία, κακοποίηση) είτε κάποιο άλλο άτομο.
- Ηθικά διλήμματα του Συμβούλου ως προς τον τρόπο αντίδρασής του στις πληροφορίες που έχει λάβει.
- *Συμμόρφωση με το νόμο*: Ζήτημα πολύ έντονο σε πολλές περιπτώσεις ενσωματωμένης συμβουλευτικής.

Διαπραγμάτευση
για την επίτευξη
συγκατάθεσης
κατόπιν
ενημέρωσης

Επαρκής ενημέρωση του
συμβουλευόμενου πριν από την
έναρξη των συμβουλευτικών
συνεδρίων

Παροχή πληροφοριών που
απαιτούνται ώστε ο συμβουλευόμενος
να λάβει αυτόνομα μία απόφαση
σχετικά με το αν θέλει να προχωρήσει
ή όχι στη συμβουλευτική διαδικασία.

Εχεμύθεια

Βασική παράμετρος της συμβουλευτικής.

Δεν μπορεί ποτέ να είναι απόλυτη:

α) εποπτεία και διεπαγγελματική συμβουλευτική.

β) Σε εξαιρετικές περιστάσεις το νομικό σύστημα έχει το δικαίωμα να ζητά από τους συμβούλους να μεταφέρουν πληροφορίες που έχουν λάβει στη διάρκεια της συμβουλευτικής σχέσης.

Εχεμύθεια

Πρακτικοί τρόποι με τους οποίους οι σύμβουλοι μπορούν να διασφαλίσουν ότι η εχεμύθεια θα αντιμετωπιστεί με δεοντολογικά σωστό τρόπο.

1^η διάσταση της εχεμύθειας: Οι σύμβουλοι πρέπει πάντα να συμπεριφέρονται με σεβασμό και να δείχνουν ενδιαφέρον και διακριτικότητα σε σχέση με τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τον πελάτη.

Ενσωματωμένη συμβουλευτική: Συμφωνία με τους συναδέλφους και τους διευθυντές αναφορικά με τα είδη πληροφοριών που πρέπει να ανταλλάσσονται και να τηρούνται σε αρχείο και τα είδη που μπορούν να παραμένουν εμπιστευτικά σε γνώση μόνο του συμβούλου.

Εχεμύθεια

2η διάσταση της εχεμύθειας: Συνδέεται με τον τρόπο με τον οποίο την κατανοεί ο πελάτης, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο σύμβουλος διαπραγματεύεται αυτού του είδους την κατανόηση.

Γραπτές πληροφορίες σχετικά με την εχεμύθεια σε ένα φυλλάδιο ή σε έναν ιστότοπο

Σύντομες συζητήσεις σχετικά με την εχεμύθεια μπορούν να συμβάλλουν:

- α) στην ενδυνάμωση της συμβουλευτικής σχέσης και της συμμαχίας συμβούλου-πελάτη,
- β) στην αίσθηση ότι ο σύμβουλος δείχνει ενδιαφέρον.
- γ) Προληπτική αξία-αποφυγή παρανοήσεων

Επίγνωση των ορίων του συμβούλου

- Οι σύμβουλοι θα πρέπει να εξετάζουν αν έχουν την ικανότητα από άποψη του χρόνου που μπορεί να διαθέσουν, την αυτοπεποίθηση και τη συμβουλευτική ικανότητα να εμπλακούν σε μία συμβουλευτική διαδικασία.
- Οι περιστάσεις προσδιορίζουν ποια απόφαση είναι καλύτερη κάθε φορά.
- Πρόσκαιρη υστέρηση.
- Βοήθεια προς τον σύμβουλο να γνωρίζει τα όρια του: εποπτεία ή επαγγελματική συμβουλευτική

Εξέταση των διπλών σχέσεων

- Ο σύμβουλος και το πρόσωπο που αναζητά βοήθεια είναι ή θα έπρεπε να είναι άγνωστοι μεταξύ τους.
- Το πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι δημιουργείται ένα είδος «καθαρής σχέσης»: Όλα όσα γνωρίζει ο σύμβουλος για το άτομο βασίζονται σε ό,τι έχει λεχθεί στη διάρκεια των εβδομαδιαίων συνεδρίων τους.

- Ασφάλεια: Οτιδήποτε ειπωθεί στη συμβουλευτική απομονώνεται πλήρως από την υπόλοιπη ζωή του συμβουλευόμενου.

Εξέταση των διπλών σχέσεων

Πολλά διαφορετικά είδη διπλών σχέσεων, στα οποία φαίνεται να ευδοκιμεί η συμβουλευτική:

- Αγροτικές κοινότητες, όπου οι άνθρωποι γνωρίζονται μεταξύ τους
- Αυτόνομες επιμέρους κουλτούρες
- Διάφορα είδη θεραπευτικών κοινοτήτων, όπου οι σύμβουλοι και οι πελάτες ενδέχεται να ζουν και να εργάζονται μαζί

Όταν υφίσταται και κάποια άλλη σχέση μεταξύ συμβούλου-πελάτη, ο σύμβουλος πρέπει να βρίσκεται σε εγρήγορση, γιατί υπάρχει πιθανότητα να ανταποκρίνεται με βάση αυτό που θα ήταν γνωστό για τον ίδιο και όχι αυτό που θα ήταν σωστό για το άτομο.

Εξέταση διπλών σχέσεων

Ενσωματωμένη συμβουλευτική: Υπάρχει πάντα μία διπλή σχέση και ενδέχεται να υφίστανται συνεχείς εντάσεις ανάμεσα στα δύο είδη σχέσης.

Σύμφωνα με τη δεοντολογική αρχή της αυτονομίας οι πελάτες πρέπει να ενημερώνονται ανά πάσα στιγμή και να είναι σε θέση να κάνουν επιλογές.

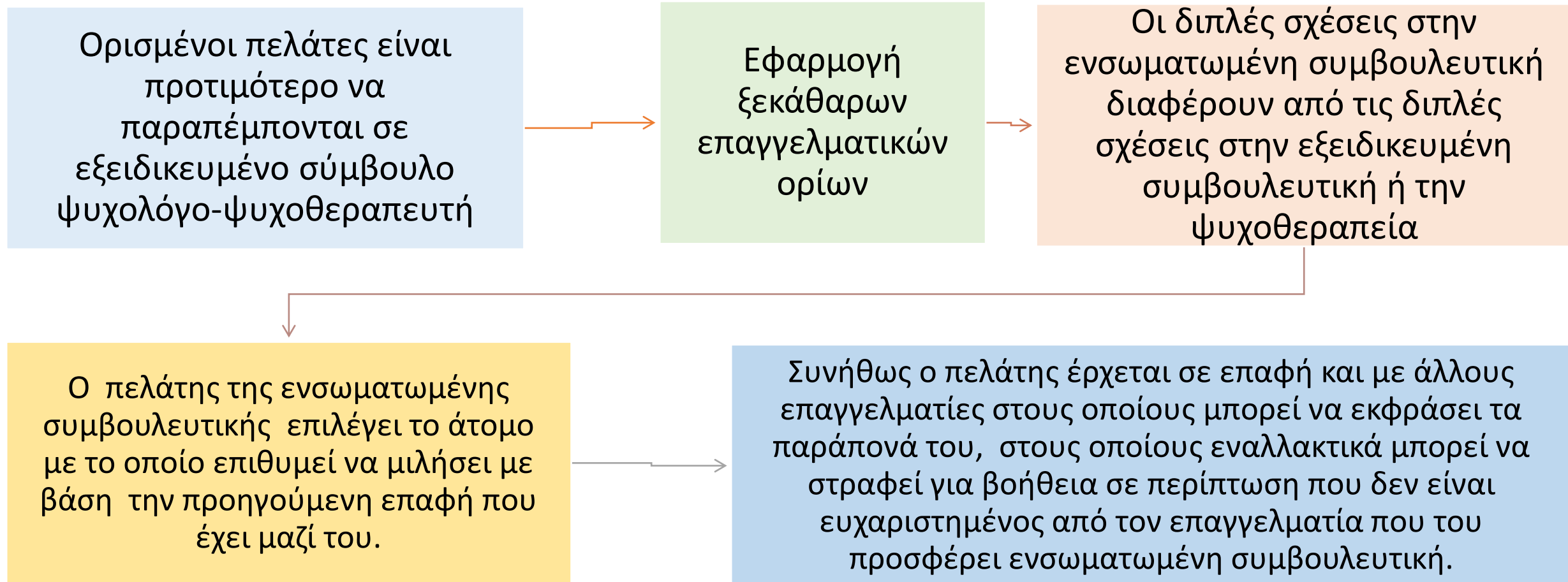
Σύμφωνα με την αρχή της αποφυγής πρόκλησης βλάβης, αυτή η μετάβαση από τον έναν ρόλο στον άλλον δεν πρέπει να απογοητεύει και να δημιουργεί σύγχυση στον πελάτη, ούτε να οδηγεί στην παραβίαση της εχεμύθειας.

Εξέταση διπλών σχέσεων

Για να υπερβεί πιθανά ζητήματα που ανακύπτουν από την ύπαρξη διπλών σχέσεων ο Σύμβουλος θα πρέπει:

- να είναι ανοιχτός στη συζήτηση και στην εξέτασή τους με τους πελάτες σε τακτά χρονικά διαστήματα
- να είναι πρόθυμος
- να επιδεικνύει ευελιξία γύρω από τα είδη των ορίων και των συμβολαίων που είναι κατάλληλα σε κάθε περίπτωση
- να κάνει χρήση της εποπτείας και της επαγγελματικής συμβουλευτικής

Θέματα που αφορούν στην εξέταση διπλών σχέσεων στην ενσωματωμένη συμβουλευτική

Ευαισθησία απέναντι στις πολιτισμικές διαφορές από δεοντολογική σκοπιά

Ευαισθησία των Συμβούλων απέναντι σε τρόπους με τους οποίους οι πολιτισμικές διαφορές μπορεί να οδηγήσουν σε ηθικά διλήμματα.

Δυτικές κουλτούρες: το κριτήριο ορθότητας μιας απόφασης ή ενός τρόπου δράσης είναι αν οι συνέπειες θα είναι επωφελείς για το άτομο (ατομικισμός).

Άλλες κουλτούρες: Οι άνθρωποι βλέπουν τον κόσμο από μία πιο συλλογική οπτική όπου οι αποφάσεις αξιολογούνται με βάση τα οφέλη για όλους (συλλογικότητα).

Αντιμετώπιση των κινδύνων και της βλάβης προς τον εαυτό

Διαφορετικές μορφές κινδύνου που μπορεί να εμφανιστούν στη συμβουλευτική.

Το άτομο ενδέχεται:

- να σκέφτεται να αυτοκτονήσει
- να προβαίνει σε βλαπτικές για τον εαυτό του συμπεριφορές (π.χ. αυτοτραυματισμός ή χρήση καθαρτικών, λιμοκτονία, κατάχρηση αλκοόλ ή ναρκωτικών)
- να βλάπτει ή να σχεδιάζει να βλάψει κάποιο άλλο άτομο (συμπεριλαμβανομένου του Συμβούλου) χρησιμοποιώντας σωματική, λεκτική ή σεξουαλική βία, παρενόχληση ή καταδίωξη, εγκληματική πράξη

Αντιμετώπιση
των κινδύνων
και της
βλάβης προς
τον εαυτό

(McLeod & McLeod, 2020)

Η αντιμετώπιση περιπτώσεων κατά τις οποίες το άτομο που αναζητά βοήθεια μιλά για έναν κίνδυνο που στρέφεται κατά του εαυτού του ή κατά άλλων μπορεί να είναι πολύ δύσκολη για έναν σύμβουλο

Αισθάνεται μεγάλη πίεση λόγω της ευθύνης

Συνήθως δεν έχει την ευκαιρία να απευθυνθεί για βοήθεια σε συναδέλφους

Καλείται να ανταποκριθεί με όποιον τρόπο μπορεί εκείνη τη στιγμή

Αντιμετώπιση των κινδύνων και της βλάβης προς τον εαυτό

Ο σύμβουλος πρέπει να λάβει μία απόφαση για το αν είναι χρήσιμο να προχωρήσει με τη συμβουλευτική ή αν η κατάσταση απαιτεί άλλου είδους παρέμβαση. Ειδικότερα, πρέπει:

- Να αντιλαμβάνεται τις ενδείξεις που φανερώνουν ότι το άτομο μπορεί να προβεί σε κάποιου είδους επιβλαβή συμπεριφορά
- Να συζητά με το άτομο για τις προθέσεις του και για το νόημα που έχει το συμβάν της βλάβης για τον ίδιο
- Να αξιολογεί το επίπεδο κινδύνου
- Να εφαρμόζει στρατηγικές για την αποφυγή της βλάβης

Ορισμένες φορές ο συμβουλευόμενος δείχνει τις προθέσεις του για επιβλαβή συμπεριφορά μιλώντας συγκαλυμμένα, αόριστα ή μεταφορικά.

Η δύναμη επικίνδυνη συμπεριφορά μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους.

Είναι σημαντικό ο σύμβουλος να είναι σε θέση να σταματήσει τη συνεχιζόμενη συζήτηση στη συμβουλευτική, να μιλήσει στο άτομο για τις ανησυχίες του και να το ρωτήσει τι σκέφτεται πιο συγκεκριμένα.

Αντιμετώπιση των κινδύνων και της βλάβης προς τον εαυτό

Οι βασικές ενδείξεις αξιολόγησης υψηλού αυτοκτονικού κινδύνου είναι οι εξής (McLeod & McLeod, 2020, σελ. 191):

- ιστορικό προηγούμενης απόπειρας
- αυτοκτονικές σκέψεις και σχέδια στο παρόν
- πρόσβαση σε μέσα και ευκαιρίες
- στάση απέναντι στη βοήθεια
- προβλήματα ψυχικής υγείας στο παρόν ή το παρελθόν
- τρέχουσες περιστάσεις και ποιότητα υποστήριξης που διατίθεται από επαγγελματίες και άτυπους χορηγούς υποστήριξης
- τρέχουσα χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών
- πρόσφατα συμβάντα ζωής ή επέτειοι
- απελπισία και αρνητική στάση σε σχέση με το μέλλον
- άνδρας ηλικίας 16 έως 30 ετών

Οργάνωση διαρκούς υποστήριξης που θα παρέχει ασφάλεια στο άτομο

Αντιμετώπιση των κινδύνων και της βλάβης προς τον εαυτό

Σκόπιμη πρόκληση βλάβης τον εαυτό και η βία προς άλλα άτομα (και τον σύμβουλο):

- Προετοιμασία των συμβούλων να αντιμετωπίσουν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι συμβουλευόμενοι μπορεί να προβούν σε βίαιες ή κακοποιητικές συμπεριφορές.
- Διαθεσιμότητα συναδέλφων οι οποίοι θα μπορούν να προσφέρουν βοήθεια.
- Σύστημα συναγερμού.
- Ικανότητα να χρησιμοποιούνται τεχνικές αποκλιμάκωσης κατά τις οποίες η ανταπόκριση στο άτομο θα γίνεται με ήρεμο τρόπο και με αποδοχή

Δραστηριότητα 1-Μελέτη περίπτωσης

«Η Melissa είναι 20 ετών και πρόσφατα άρχισε να χαράσσει τα χέρια της κάθε φορά που αισθάνεται να την κυριεύει η κατάθλιψη ή η δυστυχία. Δεν έχει ιστορικό ψυχικής νόσου, ούτε προηγούμενη επαφή με υπηρεσίες ψυχικής υγείας ή κάποια μορφή συμβουλευτικής. Ζει σε μία αγροτική κοινότητα και για να επισκεφτεί την πλησιέστερη υπηρεσία συμβουλευτικής ή κλινικής ψυχολογίας πρέπει να ταξιδέψει αρκετά με τη δημόσια συγκοινωνία. Η Melissa επισκέπτεται το γενικό ιατρείο της περιοχής της, στο πλαίσιο μιας πρωτοβουλίας τακτικών ελέγχων της υγείας και βλέπει τη Ruth μία από τις νοσηλεύτριες του ιατρείου, η οποία παρατηρεί τα σημάδια στα χέρια της Melissa. Ετσι, τη ρωτά αν θα ήθελε να μιλήσει και ακούει όλη την ιστορία της. Μία εβδομάδα μετά τη συνάντηση αυτή, η Melissa τηλεφωνεί στο κέντρο και ζητά να μιλήσει και πάλι με τη Ruth. Στη δεύτερη αυτή η συνάντηση, η Melissa ζητά βοήθεια για τη συγκεκριμένη συμπεριφορά. Η Ruth έρχεται αντιμέτωπη με το δίλημμα: Έχει ολοκληρώσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για δεξιότητες συμβουλευτικής και αισθάνεται ότι έχει μία καλή σχέση με τη Melissa. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν έχει ξαναδουλέψει με πελάτη που αυτοτραυματίζεται και ανησυχεί μήπως δεν μπορέσει να τα καταφέρει. Η Melissa έχει ξεκαθαρίσει ότι ούτε θέλει ούτε μπορεί να πηγαίνει στην πόλη για θεραπεία και οι άμεσες υπηρεσίες ψυχικής υγείας στην αγροτική τους κοινότητα έχουν ανασταλεί λόγω περικοπών» (McLeod & McLeod, 2020, σελ. 192).

- Ποια δεοντολογικά ζητήματα ανακύπτουν σε αυτή την περίπτωση και πώς μπορούν να επιλυθούν;

Χρήση της σωματικής επαφής

Οι Hunter και Struve (1998, όπ. αναφ. McLeod & McLeod, 2020, σελ. 193) κάνουν κάποιες χρήσιμες συστάσεις γύρω από τη χρήση της επαφής στη συμβουλευτική. Η σωματική επαφή είναι επιτρεπτή σε περιστάσεις συμβουλευτικής όταν:

- ο πελάτης επιζητά την επαφή από ή προς αυτόν
- είναι σαφής ο σκοπός της επαφής
- σαφής πρόθεση της επαφής είναι το όφελος του πελάτη
- ο θεραπευτής διαθέτει στερεή γνώση γύρω από την κλινική επίπτωση της χρήσης της επαφής
- τα όρια που διέπουν τη χρήση της επαφής είναι σαφώς κατανοητά από πελάτη και θεραπευτή
- υπολείπεται αρκετός χρόνος στη θεραπευτική συνεδρία για επεξεργασία της αλληλεπίδρασης της επαφής
- η σχέση θεραπευτή πελάτη έχει αναπτυχθεί αρκετά
- η επαφή μπορεί να κατευθυνθεί σε όλα τα είδη ασθενών
- είναι διαθέσιμη και χρησιμοποιείται ήδη επαγγελματική συμβουλευτική/εποπτεία
- ο θεραπευτής νιώθει άνετα με την επαφή

Χρήση της σωματικής επαφής

Η επαφή δεν συνίσταται όταν:

- η εστίαση της θεραπείας έχει σεξουαλικό περιεχόμενο πριν από την επαφή
- υπάρχει κίνδυνος βίας
- η επαφή γίνεται κρυφά
- ο θεραπευτής αμφιβάλλει για την ικανότητα του πελάτη να λέει όχι
- ο θεραπευτής οδηγείται στην επαφή βάση χειρισμού ή εξαναγκασμού
- η επαφή είναι κλινικά ακατάλληλη
- η επαφή χρησιμοποιείται για να αντικαταστήσει τη θεραπεία με βάση τον λόγο
- ο πελάτης δεν επιθυμεί ούτε να αγγίζει ούτε να αγγίζεται
- ο θεραπευτής δεν νιώθει άνετα με τη χρήση επαφής

Δεοντολογικά ορθή λήψη αποφάσεων

Όταν προσπαθούμε να επιλύσουμε ένα ηθικό δίλημμα, είναι χρήσιμο να εφαρμόζουμε ένα πλαίσιο λήψης αποφάσεων βήμα προς βήμα:

- Συλλέγουμε όλες τις σχετικές πληροφορίες για την κατάσταση, τις προτιμήσεις και τους πόρους του ατόμου που αναζητά βοήθεια και τους δικούς μας ως συμβούλου, καθώς και τις πιθανές απόψεις άλλων ατόμων που μπορεί να επηρεαστούν από το αποτέλεσμα.
- Σκεφτόμαστε ποιος ωφελείται από τους διάφορους τρόπους δράσης.
- Σκεφτόμαστε τις συνέπειες.
- Προσδιορίζουμε τα καθήκοντα

Δεοντολογικά ορθή λήψη αποφάσεων

- Διεπαγγελματική Συμβουλευτική
- Δημιουργούμε ένα προκαταρκτικό σχέδιο δράσης.
- Δοκιμάζουμε το σχέδιο. Συμβουλευόμαστε και πάλι τους άλλους για να δούμε πώς τους φαίνεται το σχέδιο αυτό (συμπεριλαμβανομένου και του ατόμου που δέχεται τη βοήθεια).
- Αξιολογούμε το σχέδιό μας (καθολικότητα, δημοσιότητα, δικαιοσύνη)

Η έννοια των ορίων

Συμβουλευτική: Εξασφάλιση ενός ασφαλούς χώρου που το άτομο μπορεί να επιλέξει να μιλήσει για ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει στη ζωή του.

Παράγοντες που απειλούν τη σαφήνεια των ορίων ανάμεσα στη συμβουλευτική και την καθημερινή ζωή:

- Το πρόσωπο ή ο σύμβουλος επιθυμούν να διευρύνουν τη σχέση
- Μπορεί να προϋπάρχουν άλλα είδη δεσμών ανάμεσα στον συμβουλευόμενο και στον σύμβουλο (διπλή σχέση) και οι διαφορετικοί ρόλοι να αρχίσουν να μπερδεύονται.
- Αλλα άτομα ενδέχεται να ζητούν επίμονα να ενημερωθούν για τα όσα λέγονται στις συνεδρίες συμβουλευτικής.
- Το άτομο μπορεί να εκφράζει ανάγκες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν αποκλειστικά από τη συμβουλευτική και να απαιτούν επείγουσα δράση.

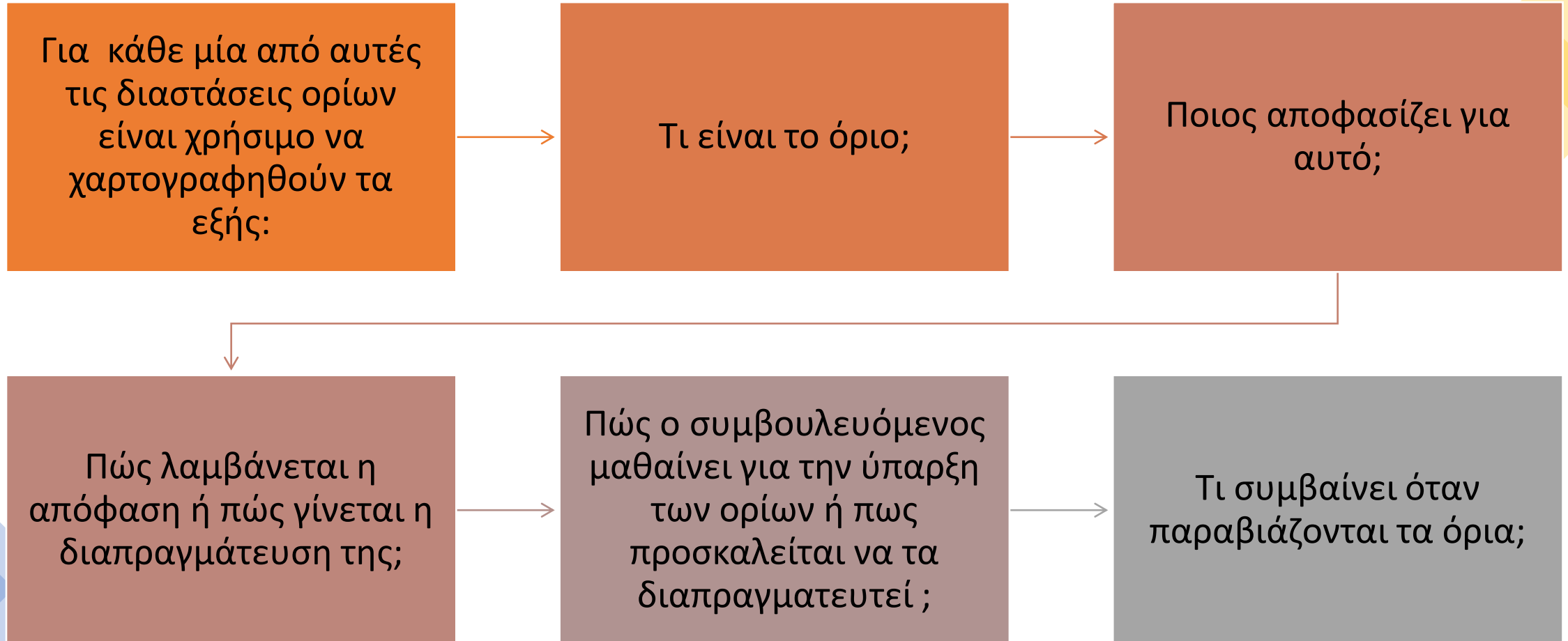
Σε κάθε κατάσταση συμβουλευτικής υπάρχουν συνήθως όρια που λειτουργούν γύρω από τα εξής ζητήματα:

- Χρόνος
- Χώρος
- Πληροφορίες
- Οικειότητα
- Πρόσβαση
- Ασφάλεια

Η έννοια των ορίων

Η έννοια των ορίων

Συνοψίζοντας...

- Στη συμβουλευτική τα ηθικά ζητήματα δεν μπορούν να διαχωριστούν από την άσκηση του επαγγέλματος- αποτελούν μέρος της.
- Καθένα από τα πεδία δεοντολογίας μπορούν επίσης να θεωρηθούν πτυχή της διαδικασίας της συμβουλευτικής.
- Η βασική στρατηγική που πρέπει να ακολουθείται σε όλα τα δεοντολογικά σενάρια είναι η προθυμία να προχωρά κάνεις με βάση τη συνεργασία.
- Η επίλυση των ηθικών διλημάτων αφορά τη συμμετοχή σε μία διαδικασία συζήτησης και συνεργατικής λήψης αποφάσεων με τον πελάτη, τους συναδέλφους και τον επόπτη του συμβούλου.

Βιβλιογραφία

British Association for Counselling and Psychotherapy [BACP]. (2019). Good Practice in Action 014: Managing confidentiality within the counselling professions. Leicestershire: BACP House. Ανάκτηση στις 14/04/2022 από <https://www.bacp.co.uk/media/6305/bacp-managing-confidentiality-legal-resource-gpia014-july2019.pdf>

Corey, G. (2005). *Θεωρία και πρακτική της συμβουλευτικής και της ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.

Forester-Miller, H., & Davis, T. E. (2016). *Practitioner's guide to ethical decision making* (Rev. ed.). Ανάκτηση στις 23/04/2022 από <https://www.counseling.org/docs/default-source/ethics/practioner-39-s-guide-to-ethical-decision-making.pdf?sfvrsn=10>

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2017). *Συμβουλευτική ψυχολογία*. Αθήνα: Πεδίο.

McLeod, J. (2005). *Εισαγωγή στη συμβουλευτική* (μτφ. Δ. Καραθάνου & Α. Μαρκαντώνη). Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.

McLeod, J., & McLeod, J. (2020). *Δεξιότητες Συμβουλευτικής*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Kabir, S.M.S. (2017). Ethics in counseling. In *Essentials of Counseling*. (pp. 45-54). Abosar Prokashana Sangstha. Ανάκτηση στις 03/05/2022 από https://www.researchgate.net/publication/325844422_ETHICS_IN_COUNSELING

New Zealand Association of Counsellors [NZAC]. (2020). *Code of Ethics: A framework for ethical practice*. Ανάκτηση στις 03/05/2022 από <https://www.nzac.org.nz/assets/Ethics/NZAC-Code-of-Ethics-2002-Revised-2020.pdf>